

Jakub Maciej Łubocki

Koło Naukowe Bibliotekoznawców
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

FRAZES CZY FAKTYCZNA TREŚĆ? RELEWANCJA POJĘCIA
‘SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE’ I JEGO SYNONIMÓW
W TYTUŁACH ARTYKUŁÓW Z ZAKRESU
BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

A Cliché or Actual Content? The Relevance of the Term ‘Information Society’
and Its Synonyms in the Titles of Articles on Library and Information Science

Abstract: The article touched a problem of relevance concept of ‘information society’ and its synonyms in the titles of articles on library and information science. Attention was given to Polish literature.

Niniejszą pracą pragnę poruszyć problem, którego – jak się zdaje – świadome jest środowisko bibliotekoznawców i informatologów. Jednakże do tej pory nie zostały podjęte żadne próby rozwiązania go lub choćby opisanie czy przedyskutowania. Mianowicie chodzi o pojęcie ‘społeczeństwo informacyjne’ i kwestię jego ewentualnego nadużywania lub stosowania tam, gdzie nie ma ono kompletnie związku z tematem lub jest on na tyle luźny i swobodny, że pominięcie go nie wyrządziłoby wielkiej szkody dla prezentacji treści. Jest to – jak już zaznaczyłem w tytule referatu – kwestia relewancji pojęcia tj. „związku, zwłaszcza logicznego, z rzeczą, o którą chodzi”¹.

Nie rozwodząc się dłużej w tym miejscu nad definicją społeczeństwa informacyjnego (niezbędną do ustalenia znaczenia pojęcia, od którego zależy określanie jego relewancji), dość powiedzieć za Jerzym Stanisławem Nowakiem, że „brak jest [...] jasnej definicji społeczeństwa informacyjnego [...]. Intuicyjnie, przeciętny człowiek określi je, jako takie społeczeństwo, gdzie używa się powszechnie

¹ Zob. <http://sjp.pwn.pl/slownik/2573853/relewancja>. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

komputerów i technik z nimi związanych”². To właśnie tu tkwi źródło problemu w prawidłowym stosowaniu pojęcia ‘społeczeństwo informacyjne’ – tak do końca nie wiemy, co ono dokładnie oznacza. Sprawę dodatkowo komplikuje fakt, że od lat 50. ubiegłego stulecia powstało ponad 60 propozycji nazwania tego zespołu nowych zjawisk społecznych obserwowanych po II wojnie światowej³, który obecnie dość jednogłośnie określa się jako społeczeństwo informacyjne (lub społeczeństwo wiedzy, społeczeństwo informacji i wiedzy itp.). Zainteresowanych głębszym spojrzeniem na różnorodność definicji i określeń odsyłam do cytowanej już pracy Nowaka *Społeczeństwo informacyjne – geneza i definicje*, zaś na potrzeby dalszych badań przyjęto za najbardziej adekwatną definicję Tomasza Gobana-Klasa, która głosi, że „społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo, które nie tylko posiada rozwinięte środki przetwarzania informacji i komunikowania, lecz środki te są podstawą tworzenia dochodu narodowego i dostarczają źródła utrzymania większości społeczeństwa”⁴.

Wątpliwości co do definicji ‘społeczeństwa informacyjnego’ zgłaszane są nie od dziś. W 2002 roku Ryszard Tadeusiewicz w swojej pracy *Społeczność Internetu*, powiedział, iż „mitem jest to, że mówiąc społeczeństwo informacyjne, dokładnie wiemy co mamy na myśli. [...] Dzisiaj nikt jeszcze tak naprawdę nie wie, jaką strukturą będzie to społeczeństwo”⁵. Nowak przytoczył z różnych prac i dokumentów urzędowych 22 definicje z lat 1994–2003, po czym stwierdził, że „większość z nich jest mało konkretna”⁶ i zacytował Agnieszkę Bógdoł-Brzezińską oraz Marcina Floriana Gawryckiego, którzy bezradnie uznali zadanie zdefiniowania społeczeństwa informacyjnego za „niewdzięczne, gdyż pojęcie społeczeństwa informacyjnego jest pojemne, a przy tym nieostre i płynne”⁷. Jeszcze dalej poszedł Edwin Bendyk, który zapytał:

Co to jest społeczeństwo informacyjne? Ideologiczny twór państwowych biurokratów czy precyzyjna etykieta opisująca stan społeczeństwa wskutek rozwoju zaawansowanych technologii? Ani jedno, ani drugie. Społeczeństwo informacyjne to puste stwierdzenie, które w warstwie ideologicznej się wyczerpało, jego wartość opisowa zaś jest równie mała⁸.

² J. St. Nowak, *Społeczeństwo informacyjne – geneza i definicje*, s. 1. Dostępny online w World Wide Web: http://www.silesia.org.pl/upload/Nowak_Jerzy_Spolczenstwo_informacyjne_geneza_i_definicje.pdf [data dostępu: 20.03.2014].

³ *Ibid.*, s. 12–14.

⁴ T. Goban-Klasa, P. Sienkiewicz, *Społeczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999, s. 53.

⁵ R. Tadeusiewicz, *Społeczność Internetu*, Warszawa 2002, s. 29–31.

⁶ J. St. Nowak, *Społeczeństwo informacyjne...*, s. 7.

⁷ *Ibid.*, s. 7.

⁸ E. Bendyk, *Ideologia społeczeństwa informacyjnego*. Dostępny online w World Wide Web: <http://www.calculumus.org/lect/mes99--00/spin/1bendyk.html> [data dostępu: 20.03.2014].

I właśnie ten osąd zainspirował podjęcie próby zbadania, czy – przynajmniej w bibliotekoznawstwie i informatologii – istotnie posługiwano się tym pojęciem jak pustym stwierdzeniem, ładnym dodatkiem, który wszelako nic nie znaczy dla treści; zwłaszcza że daje się słyszeć takie opinie z ust samych bibliotekoznawców i informatologów.

Tu w sukurs przychodzi pojęcie *buzzword*, które formalnie określa to, co bardziej emocjonalnie powiedział Bendiak. Jest to bowiem „słowo lub fraza, która jest używana w celach marketingowych lub propagandowych tak często, że właściwie zatracza jakiegokolwiek znaczenie”⁹. Przykładami typowych *buzzword* są określenia, takie jak: *interaktywny*, *multimedialny*, *Web 2.0*, *kultowy*, *open source*, *peer to peer*... To rozmycie następuje najczęściej w przypadku nazw konkretnych technologii, które stosuje się nie ze względu na ich cechy, lecz dlatego, że nazwa danej technologii jest korzystna z marketingowego punktu widzenia. Jest to wprawdzie zjawisko spotykane głównie w ramach informatyki, jednak może dotyczyć także i innych dziedzin. Czy zatem 'społeczeństwo informacyjne' można uznać za *buzzword*? A jeśli tak, to jak badać ten problem?

Zasadniczą część badań należy poprzedzić zastrzeżeniami natury ogólnej. Proponowana tu metoda opiera się na analizie porównawczej materiału statystycznego i jako taka zawsze jest obciążona dużym ryzykiem subiektywności wyników, uzależnionej od osoby dokonującej porównania, gdyż wprawdzie porównywane są dane obiektywne, to jednak w sposób subiektywnie jednostkowy. Porównywane rankingi słów występujących w danym artykule zostały wykonane przez program – zatem same rankingi mogą być również obciążone błędem popełnionym przez procesy obliczeniowe programu. Co więcej, język polski, jako język z rozbudowaną fleksją, trudno poddaje się prostej statystyce. Kłopotliwa jest również różna objętość artykułów, co także może wpływać na rozbieżności w porównywaniu. Można wreszcie podnieść argument, że nie jest istotny fakt nieostrości i płynności pojęcia 'społeczeństwo informacyjne' – skoro jest ono takie pojemne, to przecież każdy może je stosować w granicach tej pojemności wedle uznania. Jednakże od artykułów naukowych i fachowych oczekuje się jednoznaczności i skrupulatności, a zatem nie byłoby dobrą praktyką frywolne podejście do posługiwania się terminologią. Podsumowując, zaproponowana procedura z pewnością nie rozstrzyga jednoznacznie problemu społeczeństwa informacyjnego jako *buzzword* i nie może być stosowana jako argument ostateczny w ocenie artykułu; z pewnością jednak ułatwia ona wgląd w jego treść i pomaga w dokonywaniu oceny – jest zatem poszlaką, czymś pomiędzy domysłem a dowodem czy też (cytując definicję),

⁹ K. Dominas, M. Kaźmierczak, A. W. Mikołajczak, *Antyk w cyberprzestrzeni*, Gniezno 2008, s. 23.

„przesłanką przemawiającą za określoną interpretacją jakiegoś zjawiska, jakiejś sytuacji”¹⁰.

Jeśli chodzi o przebieg samej procedury, wyglądała ona następująco: przeszukano spisy treści wiodących czasopism z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa pod kątem obecności w nich artykułów, które w tytule zawierały termin ‘społeczeństwo informacyjne’ lub jemu pokrewne. Okazało się, że z wielu rozpatrywanych terminów jedynie trzy zostały znalezione: ‘społeczeństwo informacyjne’, ‘społeczeństwo wiedzy’, ‘społeczeństwo informacji i wiedzy’. Inne, m.in. ‘społeczeństwo informatyczne’ czy ‘społeczeństwo sieciowe’, nie pojawiły się, a z wyżej wymienionych trzech najpopularniejsze było ‘społeczeństwo informacyjne’, co świadczy o tym, że przynajmniej w zakresie brzmienia terminu dochodzi do wykrystalizowania się jednego określenia wspólnego dla wszystkich. Tu należy dodać, że choć pojęcia te nieznacznie różnią się od siebie, to jednak najczęściej używa się ich jak synonimów. Pod uwagę wzięto 6 tytułów czasopism – były to „Bibliotekarz” (liczba artykułów: 8), „EBIB” (14), „Poradnik Bibliotekarza” (3), „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” (13), „Przegląd Biblioteczny” (3), „Zagadnienia Informacji Naukowej” (5) – przeszukiwanych w zasięgu czasowym 1990–2012. W efekcie znaleziono 46 artykułów opublikowanych w okresie 1993–2012. Dodatkowo, w trakcie poszukiwań, odkryto jeden artykuł pasujący do kryteriów doboru artykułów, z tą różnicą, że był on opublikowany w 1985 roku – były to *Ideologiczne aspekty koncepcji społeczeństwa informacyjnego i rewolucji mikroelektronicznej* Władimira A. Winogradowa [9]¹¹, rosyjskiego naukowca z Instytutu Informacji Nauk Społecznych Akademii Nauk ZSRR, opublikowane na łamach „Zagadnień Informacji Naukowej”. Postanowiono włączyć go do opracowywanego materiału, ponieważ jest to ewenement, że już w połowie lat 80. ubiegłego stulecia polskie bibliotekoznawstwo i informacja naukowa były – wprawdzie w dość indoktrynujący i tendencyjny sposób, ale jednak były – informowane o przemianach w społeczeństwie opisywanych jako ‘społeczeństwo informacyjne’.

Tu, na marginesie niniejszych rozważań, należy podkreślić, że stawia to te dziedziny wręcz na pozycji pionierów tej tematyki w kraju, bowiem, jak píše Nowak:

[...] przyjęto traktować Raport Bangemanna [opublikowany w 1994 roku – przyp. J. M. Ł.] jako początek dyskusji publicznej na ten temat w kraju. Analiza źródeł nie potwierdza tego, a wręcz przeciwnie – można stwierdzić, że przedstawiciele polskiej socjologii dość wcześniej uprzedzili społeczeństwo o nowych ideach. [...] Jednym z pierwszych autorów jest K[azimierz] Krzysztofek,

¹⁰ Zob. <http://sjp.pwn.pl/slownik/2506061/poszlaka>. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

¹¹ Numery w nawiasach kwadratowych oznaczają numer pozycji w bibliografii podmiotowej.

który publikuje w 1987 r. rozdział o „Teorii społeczeństwa informacyjnego” w pracy A[dama] Jamroza *Przemiany współczesnego kapitalizmu* („Prace Naukowe UŚ”, nr 881)¹².

Zatem, nawet jeśli obali się pogląd, że społeczeństwo informacyjne w Polsce zaczęło się w 1994 roku i przyjmie, że miało to miejsce w roku 1987, to i tak artykuł Winogradowa jest wcześniejszy o 2 lata. Toteż z dużą dozą prawdopodobieństwa, nie licząc publikacji z połowy lat 70. wydanych poza oficjalnym obiegiem, a więc niedostępnych powszechnie¹³, można przyjąć, że tematyka społeczeństwa informacyjnego w Polsce pojawiła się w roku 1985 i prawdopodobnie w tym roku termin ten pojawił się tu po raz pierwszy.

Wracając do głównego nurtu tej pracy, jak już powiedziano, zebrano wstępny materiał badawczy zawierający 47 opisów bibliograficznych artykułów (patrz: bibliografia podmiotowa). Po przystąpieniu do prac okazało się jednak, że 2 z artykułów nie są dostępne w taki sposób, aby ich treść odzwierciedlić na nośniku cyfrowym (dostępne były jedynie w bibliotekach, które nie zezwoliły na ich zeskanowanie). Pozostałe artykuły pozyskano z bibliotek cyfrowych (Kujawsko-Pomorska¹⁴ oraz Bibliologiczna¹⁵) bądź zeskanowano do plików w formacie .pdf i za pomocą aplikacji Online OCR¹⁶ skonwertowano do formatu .txt, który obsługiwały dalsze narzędzia. Były to: aplikacja obliczająca statystykę słów – Online Word Counter¹⁷ – oraz, bazująca również na statystyce, tworząca chmurę słów w powiązaniu z ich częstotliwością – Wordle¹⁸. Mając 45 artykułów w pożądanym formacie, opracowano je za ich pomocą i wówczas można było przystąpić do analizy porównawczej.

W tej pracy uznano, że najbardziej optymalne będzie sprawdzenie według wcześniej przyjętej definicji Gobana-Klasa, czy artykuł opisuje nie tylko „rozwinęte środki przetwarzania informacji i komunikowania”, lecz analizuje także, jak stają się one „podstawą tworzenia dochodu narodowego i dostarczają źródła utrzymania większości społeczeństwa”. Oczywiście wśród artykułów były także „metaartykuły”, opisujące społeczeństwo informacyjne samo w sobie lub lokujące artykuł w pewnym okresie, który obecnie trwa. Tylko te 3 kategorie artykułów uznano za relewantne, gdyż – analogicznie do pojęcia społeczeństwa kapitali-

¹² J. St. Nowak, *Bangemann nie był pierwszy – społeczeństwo informacyjne w Polsce*, [w:] *Technologie i systemy informatyczne w organizacjach gospodarki opartej na wiedzy*, red. E. Ziemia Warszawa 2008, s. 48–49.

¹³ Szerzej zob. *ibid.*, s. 49.

¹⁴ <http://kpbc.umk.pl/dlibra>. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

¹⁵ <http://bbc.uw.edu.pl/dlibra>. Dostępny online w World Wide [data dostępu: 20.03.2014].

¹⁶ www.onlineocr.net. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

¹⁷ <http://www.textfixer.com/tools/online-word-counter.php>. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

¹⁸ <http://www.wordle.net/>. Dostępny online w World Wide Web [data dostępu: 20.03.2014].

stycznego – społeczeństwo informacyjne jest społeczeństwem, w którym żyjemy, ale nie zawsze wszystko w tym społeczeństwie działa w służbie społeczeństwa: tak kapitalistycznego 30–40 lat temu, jak informacyjnego dziś. Stąd, skoro kiedyś opisywano działalność informacyjną czy budowę katalogów biblioteki bez używania terminu ‘społeczeństwo kapitalistyczne’ czy ‘społeczeństwo socjalistyczne’, tak dziś, jeśli praca dotyczy wyłącznie struktury katalogów, nie powinna ona być określana w kontekście ‘społeczeństwa informacyjnego’.

Prace poświęcone typowemu społeczeństwu informacyjnemu najlepiej widać w grupie „metaartykułów”. Są to opracowania Mariusza Majty [37, ryc. 1] (z wynikiem: pracy = 32, rynku = 16, pracowników = 12), Jacka Tomaszczyka [28] (wiedzy = 38, rozwoju = 28, gospodarki = 24, pracy = 15), Jakuba Bulika [5, ryc. 2] (klasy = 26) czy Beaty Ćwiertni [11] (zatrudnionych = 4). Z artykułów *stricte* bibliotekoznawczych i informatologicznych dobrze prezentują się te Stanisława Krzywickiego [15] (środków = 3, program = 3) czy Diany Pietruch-Reizes [39, ryc. 3] (rozwoju = 22, administracji = 12, gospodarki = 9, technologii = 8). Szkolnictwo i społeczeństwo informacyjne dobrze połączyła Hanna Batorowska [19, ryc. 4] (edukacji = 32, technologii = 29, przygotowanie = 15, informatyki = 17). Dobrze wypadły też wszystkie prace dotyczące seniorów – artykuły Renaty Aleksandrowicz [8], Łukasza Tomczyka [2] i Katarzyny Urbanowicz [45, ryc. 5]. Wszystkie wysoko odnoszą się do umiejętności, podkreślają znaczenie komputera i Internetu, ale przede wszystkim ich obsługi.

Ciekawie wypada porównanie artykułów Agnieszki Frankowskiej [12, ryc. 6] i Piotra Marcinkowskiego [16, ryc. 7], które dotyczą roli bibliotekarzy w społeczeństwie informacyjnym. O ile u Frankowskiej wyżej lokowane są informacja (= 20), media, bariery oraz technologie i wiedza, a bibliotekarz otrzymał tylko 4 wyniki, o tyle u Marcinkowskiego jest zupełnie odwrotnie – bibliotekarz otrzymał 30 wyników, technologie jedynie 8, a informacja w ogóle się nie pojawiła.

Przykładem artykułów, które mają w tytule ‘społeczeństwo informacyjne’ raczej dla podniesienia waloru niż faktycznej treści, są artykuły m.in. Marzeny Przybysz [41, ryc. 8] (bibliografii = 29, bibliograficznych = 22, biblioteki = 20, rekordów = 13), któremu w zupełności wystarczyłby tytuł np. *Bibliografia regionalna w Polsce – stan obecny*, czy Ryszarda Turkiewicza [44] (gdzie biblioteki występują aż 37 razy, ale bez żadnej wzmianki o finansowaniu, prawie, technologiach czy Internecie). To samo dotyczy artykułu Małgorzaty Jaworowskiej [20], w którym według tytułu jest mowa o działaniach lubelskiej biblioteki na rzecz społeczeństwa informacyjnego, a i tak wysokie frekwencje otrzymały katalogi, bazy czy oin.

Do artykułów ulokowanych po prostu w okresie społeczeństwa informacyjnego zaliczono te Marii Kocójowej [29, ryc. 9] i Anny Ogonowskiej [30], gdyż wynika to z ich tytułów i odzwierciedlają to frekwencje słów. Na samym końcu warto również

przedstawić wyniki dla artykułów Wiesława Babika [4, ryc. 10; 18], których treść jest tak skondensowana wokół pojęcia informacji, że przy obrazowaniu tego chmurą słów wszystkie inne określenia pozostają daleko w tle.

Jest to oczywiście tylko jeden ze sposobów interpretowania danych, który z pewnością zawiera dużą dozę subiektywności. Przygotowując go na Międzynarodową Studencko-Doktorancką Konferencję Naukową „Informacja: jakość, ilość, wartość” (Lublin, 21 marca 2014) miałem nadzieję, że w trakcie dyskusji uda się nam wypracować inną procedurę badawczą dla tego problemu i nie zawiodłem się. W związku z tym pragnę podziękować jednej z uczestniczek konferencji – Ekaterinie Sherengovskiej – która zaproponowała, by do badania wykorzystać metodę delficką (co w tym przypadku oznaczałoby ankietowanie samych autorów na okoliczność stosowania danego pojęcia w tekście). Jest to propozycja, którą z pewnością warto wziąć pod uwagę przy dalszym badaniu tego zagadnienia.

Bibliografia podmiotowa

„Poradnik Bibliotekarza”

1. Drzewiecki M., *Biblioteka szkolna w społeczeństwie informacyjnym*, 5/2001, s. 7–8.
2. Tomczyk Ł., *Polski senior a społeczeństwo informacyjne*, 1/2008, s. 14–15.
3. Weryho M., *Dostęp do informacji w społeczeństwie wiedzy*, 6/2006, s. 3–7.

„Zagadnienia Informacji Naukowej”

4. Babik W., *Ekologia informacji katalizatorem równoważenia rozwoju społeczeństwa informacji i wiedzy*, 2/2012, s. 48–65.
5. Bulik J., *Podział klasowy społeczeństwa informacyjnego*, 1/2011, s. 3–19.
6. Kurek-Kokocińska S., *Społeczeństwo biblioteczne jako społeczeństwo informacyjne*, 2/2001, s. 43–63.
7. Luterek M., *E-demokracja. Demokracja w społeczeństwie informacyjnym*, 1/2007, s. 66–79.
8. Aleksandrowicz R., „Trzeci wiek” w społeczeństwie informacyjnym, 2/2008, s. 94–107.
9. (Winogradów) W. A., *Ideologiczne aspekty koncepcji społeczeństwa informacyjnego i rewolucji mikroelektronicznej*, 1/1985, s. 3–18.

„Bibliotekarz”

10. Szczepańska B., *Dyrektywa w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym. Implikacje dla bibliotek*, 2/2004, s. 8–11.
11. Cwiertnia B., *Społeczeństwo informacyjne*, 6/1993, s. 26–27.

12. Frankowska A., *Rola bibliotekarzy w kreowaniu społeczeństwa informacyjnego*, 6/2009, s. 11–15.
13. Howorka B., „*Spółczesność informacyjna*”, 1/2002, s. 3–10.
14. Jaworowska M., *Biblioteka Politechniki Lubelskiej a kształtowanie społeczeństwa informacyjnego*, 4/2002, s. 21–23.
15. Krzywicki S., *Program „Spółczesność informacyjna” wielką szansą dla bibliotek i instytucji kultury*, 12/2002, s. 16–17.
16. Marcinkowski P., *Czy bibliotekarze będą budowniczymi społeczeństwa informacyjnego w Polsce?*, 11/2006, s. 3–8.

„Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”

17. Augustyniak M., *Wpływ nowoczesnych technologii na rozszerzenie możliwości bibliotek w zakresie kształtowania społeczeństwa wiedzy na przykładzie Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, 1–2/2009, s. 45–56.
18. Babik W., *Ekonomia informacji jako element zarządzania informacją w społeczeństwie informacji i wiedzy – perspektywa infologiczna*, 1–2/2011, s. 3–10.
19. Batorowska H., *Reforma systemu edukacji dla potrzeb społeczeństwa informacyjnego*, 3/1999, s. 4–9.
20. Jaworowska M., *Działania Biblioteki Głównej Politechniki Lubelskiej na rzecz społeczeństwa informacyjnego*, 4/2001, s. 29–34.
21. Kapusta J., *Kształtowanie się społeczeństw informacyjnych na tle rozwoju infrastruktury informatycznej*, 3/1999, s. 9–14.
22. Knypl S. J., Knypl E. T., *Wyrkom II, czyli ku społeczeństwu informacyjnemu*, 2/1999, s. 15–23.
23. Kukurowska Z., *Nowe wyzwania przed biblioteką wydziałową w społeczeństwie informacyjnym*, 2–3/2003, s. 11–15.
24. Kurek-Kokocińska S., *Młody użytkownik a społeczeństwo informacyjne*, 3/1999, s. 13–14.
25. Kurkowska E. J., *Edukacja informacyjna a rozwój społeczeństwa wiedzy*, 2/2005, s. 49–53.
26. Młodzka-Stybel A., Klimaszewska W., *W kierunku społeczeństwa informacyjnego – bibliograficzna baza danych SP-BHP jako źródło informacji o zmianach w środowisku pracy*, 2/2004, s. 15–20.
27. Młodzka-Stybel A., *Rola informacji w kształtowaniu bezpiecznych warunków pracy – w kontekście przemian w kierunku społeczeństwa informacyjnego*, 2/2004, s. 10–14.
28. Tomaszczyk J., *Spółczesność informacji i wiedzy*, 2/2010, s. 20–30.

„Przegląd Biblioteczny”

29. Kocójowa M., *Bibliofilstwo w kulturze społeczeństwa informacyjnego XXI wieku*, 3/2001, s. 263–271.
30. Ogonowska A., *Biblioteki w społeczeństwie informacyjnym na przykładzie Unii Europejskiej i jej państw członkowskich*, 2–3/1998, s. 135–148.

31. Sordylowa B., *Terminologia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej a potrzeby społeczeństwa informacyjnego*, 1–2/2003, s. 9–16.

„EBIB”

32. Bednarek-Michalska B., *Budować społeczeństwo informacyjne bez bibliotekarzy?*, 2/2001, <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/20/michalska.html>.
33. Curyło M., *Od społeczeństwa informacyjnego do społeczeństwa cyfrowego: na podstawie „Raportu o digitalizacji dóbr kultury”*, 7/2009, <http://www.ebib.info/2009/107/a.php?curlylo>.
34. Długosz J., *Społeczeństwo informacyjne a wykluczeni. Zadania edukacji i polityki społecznej. Potencjalny udział bibliotek*, 7/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/dlugosz.php>.
35. Golec-Nycz E., *Rola współczesnego bibliotekarza w społeczeństwie informacyjnym*, 7/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/golec.php>.
36. Leończuk J., *Misja bibliotek publicznych i samorządów małych wspólnot lokalnych w rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, 5/2001, <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/23/leonczuk.html>.
37. Majta M., *Społeczeństwo informacyjne jako nowa formacja cywilizacyjna*, 7/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/majta1.php>.
38. Midura M., *Kursy na odległość z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w kontekście rozwoju społeczeństwa informacyjnego*, 6/2004, <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/midura.php>.
39. Pietruch-Reizes D., *Forum do spraw Społeczeństwa Informacyjnego w Polsce*, 7/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/47/pietruch.php>.
40. Pindłowa W., *Jakość usług informacyjnych jako warunek tworzenia nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego w Unii Europejskiej*, 2/2002, <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/31/pindlowa.php>.
41. Przybysz M., *Bibliografia regionalna w globalnym społeczeństwie informacyjnym. Stan w Polsce*, 1/2009, <http://www.ebib.info/2009/101/a.php?przybysz>.
42. Szczepańska B., *Działania bibliotekarzy w procesie implementacji dyrektywy dotyczącej koordynacji pewnych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym*, 6/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/46/szczepanska.php>.
43. Thorhaug J., *Program dla nowej biblioteki. W stronę społeczeństwa wiedzy: trzy etapy zmian w nowoczesnych bibliotekach*, 9/2012, http://www.nowyebib.info/images/stories/numery/136/136_thorhaug_.pdf.
44. Turkiewicz R., *Pozytywizm w cyberprzestrzeni. Niektóre problemy bibliotek w społeczeństwie informacyjnym*, 11/2003, <http://ebib.oss.wroc.pl/2003/51/turkiewicz.php>.
45. Urbanowicz K., *Seniorzy a społeczeństwo wiedzy. Rola Biblioteki*, 7/2008, <http://www.ebib.info/2008/98/a.php?urbanowicz>.

Artykuły nieuwzględnione w badaniach

46. Szocki J., *Biblioteka akademicka a społeczeństwo wiedzy „Bibliotekarz”*, 5/2006, s. 11–14.

47. Doktorowicz K., *Spółeczeństwo informacyjne w strategiach politycznych*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”, 4/2008.

Bibliografia przedmiotowa

1. Bendyk E., *Ideologia społeczeństwa informacyjnego*. Dostępny online w World Wide Web: <http://www.calculemus.org/lect/mes99-00/spin/1bendyk.html>.
2. *Bibliologiczna Biblioteka Cyfrowa*. Dostępny w World Wide Web: <http://bbc.uw.edu.pl/dlibra>.
3. Dominas K., Kaźmierczak M., Mikołajczak A. W., *Antyk w cyberprzestrzeni*, Gniezno 2008.
4. *Free Online OCR*. Dostępny online w World Wide Web: www.onlineocr.net.
5. Goban-Klas T., Sienkiewicz P., *Spółeczeństwo informacyjne. Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999.
6. *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa*. Dostępny w World Wide Web: <http://kpbk.umk.pl/dlibra>.
7. Nowak J. S., *Bangemann nie był pierwszy – społeczeństwo informacyjne w Polsce*, [w:] *Technologie i systemy informatyczne w organizacjach gospodarki opartej na wiedzy*, red. E. Ziemia, Poznań 2008, s. 43–53.
8. Nowak J. S., *Spółeczeństwo informacyjne – geneza i definicje*. Dostępny w World Wide Web: http://www.silesia.org.pl/upload/Nowak_Jerzy_Spoleczenstwo_informacyjne_geneza_i_definicje.pdf; także w wersji drukowanej: *ibid.* [w:] *Spółeczeństwo informacyjne 2005*, red. G. Bliźniuk, J. S. Nowak, Katowice 2005, s. 39–58.
9. *Online Word Counter*. Dostępny online w World Wide Web: <http://www.textfixer.com/tools/online-word-counter.php>.
10. *Słownik języka polskiego PWN*. Dostępny w World Wide Web: <http://sjp.pwn.pl/>.
11. Tadeusiewicz R., *Spółeczność Internetu*, Warszawa 2002.
12. *Wordle*. Dostępny online w World Wide Web: <http://www.wordle.net/>.

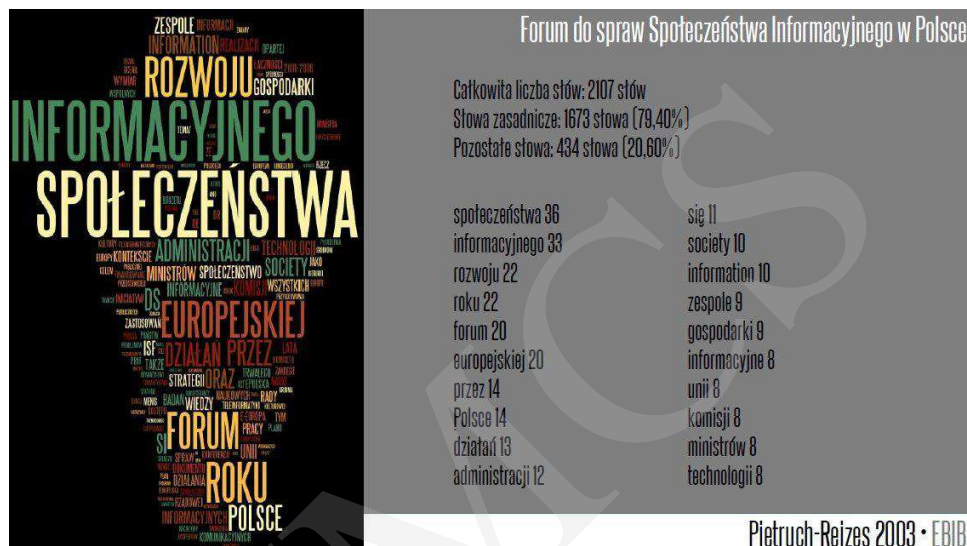
Ryc. 1. Wynik dla artykułu – pozycja 37

Źródło: Opracowanie własne.

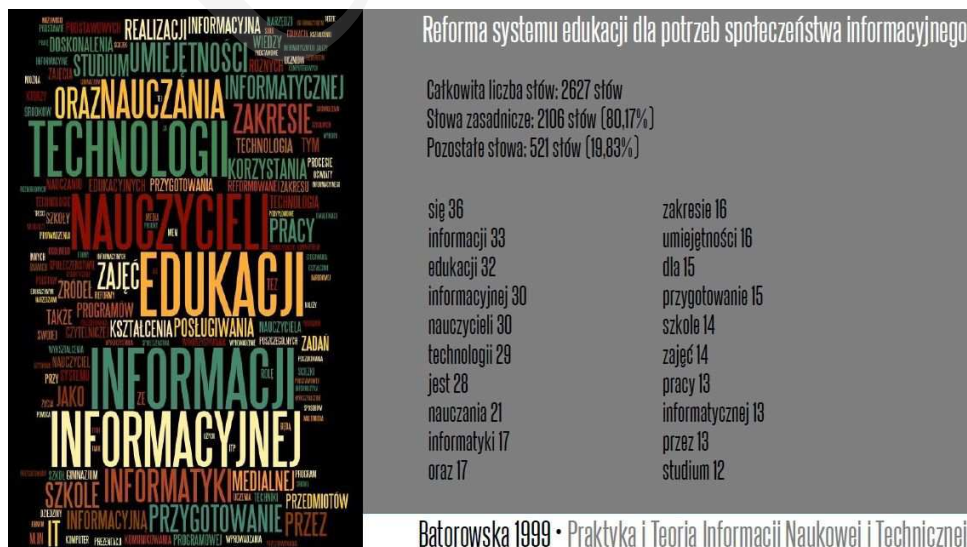
Ryc. 2. Wynik dla artykułu – pozycja 5

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 3. Wynik dla artykułu – pozycja 39

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 4. Wynik dla artykułu – pozycja 19

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 5. Wynik dla artykułu – pozycja 45

Źródło: Opracowanie własne.

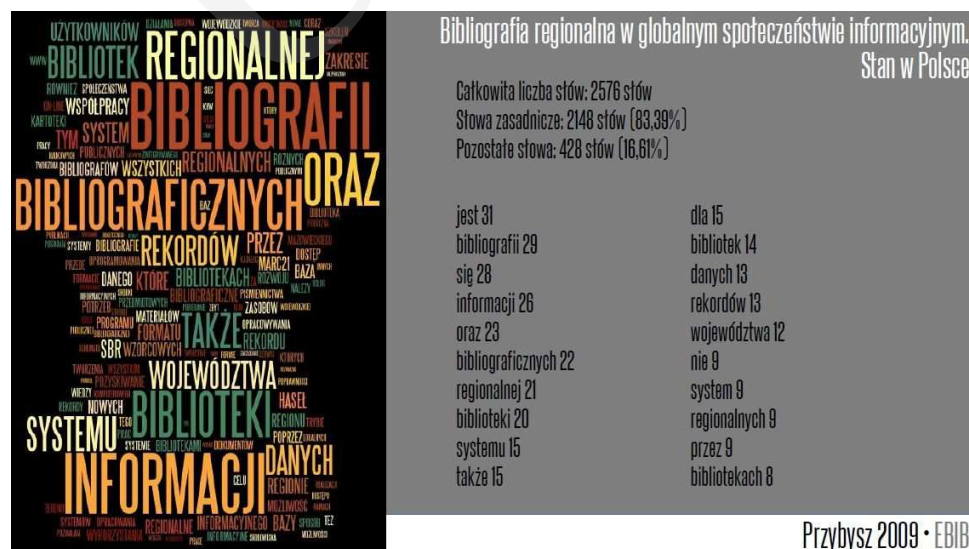
Ryc. 6. Wynik dla artykułu – pozycja 12

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 7. Wynik dla artykułu – pozycja 16

Źródło: Opracowanie własne.

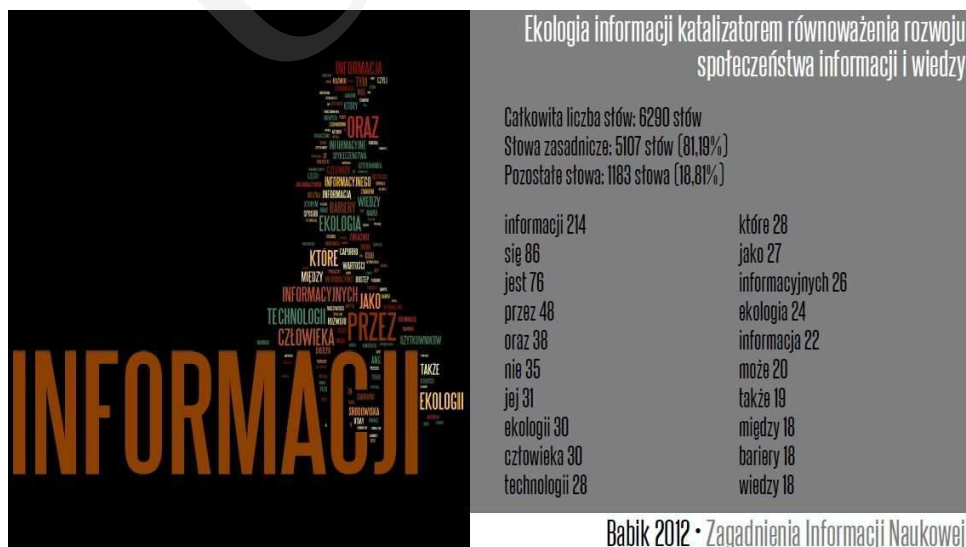
Ryc. 8. Wynik dla artykułu – pozycja 41

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 9. Wynik dla artykułu – pozycja 29

Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 10. Wynik dla artykułu – pozycja 4

Źródło: Opracowanie własne.